

ზოომორფული ქანდაკებები სენტრალური კოლხეთიდან (მუხურჩას სამაროვნის მასალების მიხედვით)

გიორგი ჩუბინიშვილი
სტუდ-ს დოქტორანტი

რეზიუმე

სტატიაში საუბარია მუხურჩას სამაროვნის ლითონის მცირე პლასტიკის ნიმუშებზე. სამაროვნის მასალიდან წარმოდგენილია მხოლოდ ზოომორფული ქანდაკებები, რომლებიც გაანალიზებულია ხელოვნებათმცოდნეობის თვალსაზრისით. ძეგლის ასაკი მთლიანობაში განისაზღვრა ძვ.წ VIII-VI სს-ით. გამოიყო ადრეული (ძვ.წ. VIII ს და ძვ.წ. VII ს პირველი ნახევარი) და მოგვიანო ძვ.წ VII ს მეორე ნახევარი ძვ.წ. VI ს) სამარხული კომპლექსები.

კოლხური კულტურის ეტაპზე მნიშვნელოვან ევოლუციას განიცდის ხელოვნება მცირე პლასტიკის სახით. ის სინკრეტულია თავისი ბუნებით და დაკავშირებულია ადამიანის გარემომცველ სამყაროსთან. მხატვრული მელითონების ნაწარმი წარმოადგენს ერთ-ერთ ძირითად და მნიშვნელოვან წყაროს საქართველოს უძველესი ხელოვნებისა და რელიგიურ შეხედულებათა ანალიზისათვის.

წინანტიკური ხანის კოლხეთის ბრინჯაოს მცირე პლასტიკის სტილის იდეოლოგიური საფუძვლების შესწავლის შედეგად გამოვლენილია ადგილობრივი საზოგადოების რელიგიურ-მითოლოგიური შეხედულებანი, რომელიც სცილდება სამხრეთ კავკასიის ფარგლებს და მსგავსებას იჩენს წინა აზიისა და ხმელთაშუა ზღვის ქვეყნების რელიგიურ სამყაროსთან.

საკვანძო სიტყვები: კოლხეთი, მუხურჩა, სამაროვანი, ბრინჯაო, წინანტიკა, ხელოვნება, მელითონობა.

ZOOMORPHIC SCULPTURES FROM CENTRAL COLCHIS (ACCORDING TO THE MATERIALS OF MUKHURCHA BURIAL MOUND)

Giorgi Chubinishvili
PhD student of the GTU

RESUME

The paper deals with the small plastic metallic specimens from Mukhurcha burial mound. From the mound materials we pondered only on zoomorphic sculptures, analyzed with the view of art criticism. Monuments were attributed generally to the VIII-VI cc B.C. Mound complexes of early (VIII B.C. and late (first half of the VII century B.C.) were separated.

At the stage of Colchis culture the art suffers significant evolution in the form of small plastic. It is syncretistic by its nature and is connected with the world of human environment. Production of artistic metallists is one of the main and significant sources for the analysis of ancient art and religious views of Georgia.

As a result of study of ideological bases of small plastic style of early Colchis bronze age we determined religious-mythological views of local community, which leave the limites of the South Caucasus and show semblance to the religion world of Asia Minor and Mediterranean countries.

Key words: Colchis, Mukhurcha, burial mound, bronze, early antique, art, metallists.

* * * *

მუხურჩას სამაროვანი მდებარეობს მარტვილის მუნიციპალიტეტის სოფელ მუხურჩაში, მდ. აბაშის მარჯვენა ნაპირზე. პირველი შემთხვევითი აღმოჩენები დაკავშირებულია ადგილთან, რომელსაც ადგილობრივი მოსახლეობა „პეტრეს ნაკარუს“ (პეტრეს ნაკარავს) უწოდებს. ეს ტერიტორია ემიჯნება გეგეთის ჩაის მეურნეობასა და ნოქალაქევის წყალსაცავს.

გასული საუკუნის 70-იან წლებში „პეტრეს ნაკარუს“ მიმდებარე ტერიტორიაზე ჭაობიანი ნიადაგის დასაწრეტი არხების გაყვანისას, მიწის სიღრმეში დაფიქსირდა მინატკეპნილი ადგილები, სადაც გამოკვლევის მიზნით, ჩატარეს აუცილებელი სამუშაოები, მოახდინეს ცალკეული სამარხების გაწმენდა და პრეპარაცია. ზედაპირულად შეკრებილ არტეფაქტებს კი თავი მოუყარეს მარტვილის მხარეთმცოდნეობის მუზეუმის ფონდებში [ელიავა 1980:38-43; ელიავა 1987]. ამ წინასწარული ღონისძიებების შემდეგ 1974 წ. „პეტრეს ნაკარუს“ სამაროვნის გათხრასა და შესწავლას შეუდგა ს. ჯანაშიას სახ. საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის არქეოლოგიური ექსპედიცია ელ. გოგაძის ხელმძღვანე-

1974 წ. თებერვალში მარტვილის მხარეთმცოდნეობის მუზეუმის თანამშრომლებმა გ. ელიავას ხელმძღვანელობით, სამაროვნის წინასწარი გამოკვლევის მიზნით, ჩატარეს აუცილებელი სამუშაოები, მოახდინეს ცალკეული სამარხების გაწმენდა და პრეპარაცია. ზედაპირულად შეკრებილ არტეფაქტებს კი თავი მოუყარეს მარტვილის მხარეთმცოდნეობის მუზეუმის ფონდებში [ელიავა 1980:38-43; ელიავა 1987]. ამ წინასწარული ღონისძიებების შემდეგ 1974 წ. „პეტრეს ნაკარუს“ სამაროვნის გათხრასა და შესწავლას შეუდგა ს. ჯანაშიას სახ. საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის არქეოლოგიური ექსპედიცია ელ. გოგაძის ხელმძღვანე-

1 სადრენაჟო არხების გაყვანისას დაფიქსირებულია 8 ოვალური სამარხისებური შრე და 5 სამარხი [სულავა; ქორიძე 2017:38].

ლობით. 1974-1976 წწ გაითხარა ტერასულად განლაგებული ორი დასაკრძალავი მოედანი (ქვედა და ზედა, ანუ კოლექტიური სამარხები) [სულავა; ქორიძე 2017:38-39]. ასევე დაფიქსირდა ცალკეული კოლექტიური სამარხებიც [სულავა; ქორიძე 2017:38]. ძეგლის ასაკი მთლიანობაში განისაზღვრა ძვ.წ VIII-VI სს-ით. გამოიყო უფრო ადრეული (ძვ.წ VIII ს და ძვ.წ VII ს პირველი ნახევარი) და უფრო მოგვიანო ძვ.წ VII ს მეორე ნახევარი ძვ.წ VI ს) სამარხეული კომპლექსები [Горазде, 1984:28-54]². ძეგლზე დაფიქსირდა 5 კოლექტიური სამარხი და ე. წ. ქვედა დასაკრძალავი მოედანი, სადაც გამოყენებული იყო დაკრძალვის როგორც მეორადი (4 სამარხი), ასევე კრემაციული (1 სამარხი) წესი. ჩვენთვის საინტერესო მასალა წარმოდგენილია ანთროპომორფული (12 ერთეული) და ზოომორფული (14 ერთეული) ბრინჯაოს მცირე პლასტიკური ფორმების სახით, სულ 26 ერთეული.

განხილულია მუხურჩას სამაროვნის ადრეული კოლექტიური სამარხებიდან მომდინარე, ბრინჯაოს მცირე პლასტიკური ფორმების ჯგუფები (ხარი, ხარ-ჯიხვი, ცხვარი და ა.შ.). ვიდრე გადავიდოდეთ ძირითად საკითხზე, ვიძლევიტ სამაროვნიდან მომდინარე ზოგიერთი მცირე პლასტიკური ფორმის ბრინჯაოს არქეოლოგიურ დახასიათებას.

ხარ-ჯიხვის ბრინჯაოს ფიგურები, მაღალი რქებით, მსხვილი ფეხებითა და კუდით. აღმოჩნდა N 1 სამარხ ორმოში. ქანდაკება თანმხლები სამარხეული ინვენტარით თარიღდება ძვ. წ. VIII- VII სს-ით [ელიავა 2017:54, ტაბ.28-575] (სურ.1.1).

ხარ-ჯიხვის ბრინჯაოს ფიგურა. დინამიკური, საბრძოლველად გამზადებული, მაღალი ყელით, გრძელი პირითა და რქებით. აღმოჩნდა N 2 სამარხ ორმოში. ქანდაკება სამარხეული ინვენტარის მიხედვით დათარიღებულია ძვ. წ. VIII და ძვ. წ. VII საუკუნის დასაწყისით [ელიავა 2017:58, ტაბ.39-639] (სურ, 1.2) დაზიანებულია.

ხარ-ჯიხვის მინიატურული ბრინჯაოს ფიგურა, მაღალი ყელით, რქებით. აღმოჩნდა N 5 სამარხ ორმოში. ფიგურა თანმხლები სამარხეული ინვენტარით ძვ. წ. VIII-VII საუკუნით თარიღდება [ელიავა 2017:65, ტაბ.47-877] (სურ.1.3)

ხარის ბრინჯაოს ფიგურა, მაღალი წამომართული ყელით, რომელზეც გამოსახულია რქები და ორტოტა წვერი. აღმოჩნდა N 3 სამარხ ორმოში. ფიგურა სამარხეული ინვენტარის მიხედვით და-

თარიღებულია ძვ. წ. VIII-VII საუკუნით [ელიავა 2017:63, ტაბ.44-765] (სურ, 1.4).

ძუ ლომის (ვეფხვის, ავაზას) მინიატურული ბრინჯაოს ქანდაკება გრძელი ჩაკეცილი კუდით. ფიგურა დინამიკურია. მზადაა ნახტომისათვის აღმოჩნდა N 3 სამარხ ორმოში. ძვ. წ. VIII-VII სს-ები, [ელიავა 2017:ტაბ.44-766]. (სურ, 2.1)

ბრინჯაოს ფანტასტიკური ცხოველის გამოსახულება, მაღალი ყელით, ნისკარტის მსგავსი პირით, მაღალი ფეხებით და აწეული გრძელი კისრით. აღმოჩნდა N 1 სამარხ ორმოში. ფიგურა სამარხეული ინვენტარით თარიღდება ძვ. წ. VIII-VII სს [ელიავა 2017:54, ტაბ.29-576] (სურ.2.2).

ცხვრის ბრინჯაოს მინიატურული ქანდაკება, რქებმომტვრეული, დახრილი თვით. რქის ქვემოთ, შუბლზე თვალის ორი ღრმა ფოსოა გამოსახული. ტანზე აშლილი მატყლის ჯავარია დატანილი. წინა ფეხები საერთო სადგამზეა მოცემული. აღმოჩნდა სამაროვნის არხის ფსკერზე. ფიგურა სამარხეული ინვენტარის მიხედვით დათარიღებულია ძვ. წ. VIII-VII სს [ელიავა 2017:43, ტაბ. II-202] (სურ, 3.1).

ცხვრის ბრინჯაოს ფიგურა დაზიანებული. აღმოჩნდა სამაროვნის არხიდან ამოყრილ მინაში. ფიგურა დათარიღებულია ძვ. წ. VII საუკუნით [ელიავა 2017:44, ტაბ.5-211] (სურ, 3.2).

ტახის ბრინჯაოს მინიატურული ქანდაკება, ტანზე ირიბი ნაჭდევი. აღმოჩნდა N 2 სამარხ ორმოში. ფიგურა სამარხეული ინვენტარის მიხედვით თარიღდება ძვ. წ. VIII-VII სს-ით [ელიავა 2017: გვ.71, ტაბ.40-641]. (სურ, 4.1-3)

თევზის ბრინჯაოს ფიგურა. აღმოჩნდა N 3 სამარხ ორმოში. ქანდაკება თანმხლები სამარხეული ინვენტარით ძვ. წ. VIII-VII საუკუნეებით თარიღდება [ელიავა 2017:58,71, ტაბ.39-640] (სურ 4.4)

კოლხეთის ბრინჯაოს პლასტიკისათვის განსაკუთრებული მნიშვნელობისაა ზოომორფული ქანდაკებები. ცხოველთა ქანდაკებებს შორის თავისი პლასტიკურობით და გამომსახველობითი სტილით გამოირჩევა ხარის გამოსახულება. ხარის მრგვალი სკულპტურები კოლხეთის არქეოლოგიურ მასალაში მრავლად მოგვეპოვება, რაც თვალნათლივ მიუთითებს ქანდაკების ავტორის მიზანზე, ეჩვენებინა მისი არაჩვეულებრიობა, ღვთაებრიობა. სრულიად აშკარაა, რომ ხარღვთაების ქანდაკებასთან გვაქვს საქმე, გუთნური მინათმოქმედების მამოძრავებელ, გაღმერთებულ გამწევ ძალასთან.

ხარის კულტის ფართო გავრცელება საქართველოში ასახულია არა მარტო მრავალრიცხოვან სკულპტურულ თუ გრაფირებულ გამოსახულებებში, არამედ კოლხური კერამიკის სიმბოლურ შემკულობაშიც. (მხედველობაში გვაქვს ადრერკინის ხანის კოლხური კერამიკის რქისებრი შევრილები, რომლებიც ნივთის წინხედს ხარის იერს ანიჭებენ).

2 გ.ელიავა მუხურჩას სამაროვანზე გამოყოფს ასაკობრივად განსხვავებულ კოლექტიური დაკრძალვის ორ სამარხეულ ჯგუფს: ძვ.წ. VIII-VII, ძვ.წ. VII-VI სს, რომლებიც ტერიტორიულად და ერთ შემთხვევაში სტრატეგრაფიულად ერთმანეთისაგან გამიჯნულია. განსხვავდებიან დაკრძალვის რიტუალით. ერთ შემთხვევაში დასტურდება მიცვალებულის ჩონჩხის დაკრძალვა (ძვ.წ. VIII-VII სს.), მეორე შემთხვევაში კი კრემაცია [ელიავა 2017:42].

ხარი წარმოდგენილია მდგომარე პოზაში. იგი აღიქმება როგორც სიძლიერის განსახიერება. ფიგურა მთლიანი კომპაქტური ნიმუშია. რქები დაკავშირებულია არადიფერენცირებულ პირსახესთან, რომელიც თავის მხრივ კუთხით გადადის მოკლე მძლავრ კისერში. ზურგის ზომიერი ჩაზნექილი ფორმა, ისევე როგორც თეძოსა და გავის ფორმები, თვალშისაცემი არაა. კიდურები მთლიანია. ცხოველის ტანი მოდელირებულია: ხერხემლიდან ფორმარბილად გადაედინება ქვევით; ერთი მხრიდან შეიმჩნევა თეძოს ნაწილის, მეორედან - გავის ამოზნექილობა. კიდურებისა და მუცლის შეერთების ადგილზე შესამჩნევია კონტრფორმა, რომელიც ქმნის რკალისებურ გადასვლას ვერტიკალური ხაზებიდან (კიდურებიდან) ჰორიზონტალამდე (მუცლის ქვედა ფორმამდე). ფიგურის ერთიანობა მიიღწევა შუქრდილის მოდელირებით, რაც ხელოვანის ოსტატობაზე მეტყველებს.

ჯიხვი მუხურჩას სამაროვნიდან. ქანდაკება დამაგრებულია ოთკუთხა ფირფიტაზე, წარმოდგენილია მდგომარე, მშვიდ პოზაში. ცხოველის პირისახე გაიგება დიფერენცირებულად, აღნიშნულია ნესტოები და შუბლი. თვალების მრგვალი ხერხელები განლაგებულია გვერდებზე. პირი გადმოცემულია დაჭრილი ხაზით. რქები ფართოდ, განზე გადგმულ მთელ ფიგურასთან შედარებით მცირეა. ცხოველის მოკლე ტანის მოცულობით ფორმა ჩაძერწილია ერთი მხრივ კისრის მძლავრ ფორმაში, მეორე მხრივ - თეძოსა და გავის ამოწეულ მოხაზულობაში. გავის მომრგვალებულ ფორმას უპირისპირდება მოკლე, ჩამოკიდებული კუდი. კიდურები გადმოცემულია სწორი, არადიფერენცირებული მხოლოდ გარეთა მხრიდან დამუშავებული მოცულობებით, რომლებზეც ოდნავ შეიმჩნევა ჩლიქების მონახაზები. განსაკუთრებით პლასტიკურია სხვადასხვა სიბრტყეების შეერთების ადგილები ე. ი. ერთი ფორმიდან მეორეში გადასვლები.

სხეულზე-ტანზე და ბეჭებზე დატანილი პირვანდელი ფორმადაკარგული სხვადასხვა ფორმის ჭრილები, ეჭვგარეშეა თავიდან იყვნენ სემანტიკური დანიშნულების და წარმოადგენდნენ ასტრალურ ნიშნებს-სიმბოლოებს. ფიგურების ფორმები დამუშავებულია, აღიქმება პროფილში ან სამ მეოთხედში (რაც ჩვენი აზრით, დამახასიათებელია მოცემული ეპოქისათვის).

ცხვრის ფიგურა წარმოადგენს ღრუ ქანდაკებას. მოცემულია თავისუფალ პოზაში: კიდურები, ფართოდაა განზე გადგმული, ტანი შესამჩნევია რბილი გადასვლებით. მასების გადანაწილებაზე ლაპარაკი შეუძლებელია, ვინაიდან ზედაპირი დაფარულია (ბენვის იმიტაცია), ცხოველის სამკუთხა ფორმის პირისახეზე აღნიშნულია შუბლის ძვალი, რომელიც ზემოთკენ, რქებთან შეერთების ადგილისაკენ ფართოვდება. რქები მოტეხილია. წინა და

უკანა კიდურებს შორის სივრცეს აქვს სწორკუთხა ფორმა. ამასთან, აღსანიშნავია, ყველა კიდურების სახსრების შეერთების ადგილზე დატანილი გრძივი გამჭოლი ჭრილები.

შემდეგი ცხვრის ფიგურა ასევე ღრუ ქანდაკებაა, დამაგრებულია ფირფიტაზე, რომლის ბოლოები მთავრდება ჩამოსაკიდი რგოლებით. მიუხედავად იმისა, რომ ფიგურამ ჩვენამდე მოაღწია ფრაგმენტული სახით (დაკარგულია რქები, ფირფიტის ნაწილი), მას შენარჩუნებული აქვს დინამიზმი, რომელსაც ქმნის ძირს დახრილი თავი და კისრის ტეხილი აბრისი. პირისახეც ასევე სწორკუთხა ფორმისაა, მაგრამ „თავდახრილი“ პოზის წყალობით აღიქმება, როგორც ბუნებრივი. პროფილში პირისახის აბრისის ტეხილი ჰყოფს მას შუბლის ძვალსა და რქების განშტოებაზე. შთაბეჭდილებას აღრმავებას ზედაპირის დაღარულობა. უკანა კიდურების გარეთა ხაზების ტეხილობა კიდევ ერთხელ ხაზს უსვამს ფიგურის დინამიზმს.

ძუ ლომი წარმოდგენილია აქტიურ გამძვინვარებულ პოზაში: კბილებდაკრეჭილი ხახა, მაღლა აწეული თავი დაძაბულ კისერზე, მძლავრი, ბოლოდაგრეხილი კუდი. გამოსახულების აგების კომპოზიციური პრინციპი ემყარება ცნობილი ელიფსოიდური ფორმისა და რკალისებურად ჩაზნექილ ხერხემლის დაპირისპირებას. მასების (ბეჭები, კისერი, დაკრეჭილი პირი) ერთიანი გაგება საშუალებას გვაძლევს წარმოვიდგინოთ ემოციური სახე, სადაც წამყვანია ფიგურის აბრისი, რომელსაც მთლიანობაში უპირისპირდება ფორმების განზოგადებულობა.

ფანტასტიკური ცხოველი ძუ ლომის გამოსახულებასთან შედარებით ტოვებს გაუნაფავი ხელთ შექმნილი ნაკეთობის შთაბეჭდილებას. თუმცა, როგორც ჩანს, მისი პროტოტიპი იყო პერსონაჟი, რომელიც გაიაზრებოდა როგორც ჩლიქოსანი ცხოველისა და ფრინველის ერთობლიობა: ნისკარტისებრი ნანახარდი და გაურკვეველი ცხოველის ტანით-წინა და უკანა კიდურებს შორის ელიფსოიდური ლიობითა და დაშვებული კუდით.

ამავე სტილის მეორე ჯგუფს ეკუთვნის ზოომორფული ერთეულები, რომელთა წინა და უკანა კიდურებს შორის ოთკუთხა სივრცეა. შესრულების მანერით მათგან ყველაზე ადრეულია ტახის გამოსახულებები მუხურჩის სამაროვნიდან.

ტახი - ღრუ ქანდაკებაა, რომელიც ცილინდრული ფორმისაა, მუცლის ქვედა აბრისი ჰორიზონტალურია, მუცლის ქვემოთ, თეძოებს შორის აქცენტირებულია გრძივი ხერხე, ხოლო წინა და უკანა კიდურების შიდა აბრისი ვერტიკალურია. სწორედ ასეთი გადანყვება გვაძლევს უფლებას ვისაუბროთ ილუზორულ ოთხკუთხედზე. ცილინდრული ტანი გადადის ცხოველის თავში, რომელსაც გვერდხედიდან აქვს ელიფსური ფორმა; ხახა მონიშნულია ჭრილით-ჩაჭყლეტილ ღინგზე აქცენტირებულია ნესტოები, ოდ-

ნავ ზემოთ-ნაჭრილი ნერტილოვანი თვალეები. გავისკენ ტანი ბოლოვდება პატარა მინაზარდით - კუდით. განსაკუთრებული ყურადღების ღირსია კიდურები. უპირველეს ყოვლისა საჭიროა აღვნიშნოთ, რომ ისინი მოკლეა, ბოძისმაგვარი. პირისახეზე, ზემოთ იქმნება ცალკეული რელიეფურია არშია, რომელზედაც გამოსახულია ყურები - ისინი თითქოსდა თვალეებზეა ჩამოფარებული. ამ შემთხვევაში ფორმების დაუნაწევრებულობა ანიჭებს მას ცხოველის ამ სახეობისათვის დამახასიათებელ სიტლანქეს, და პერსონაჟი მთლიანად გამსჭვალულია აგრესიულობით.

თევზის გამოსახულებათა სიმრავლე არა მხოლოდ დეკორატიული მნიშვნელობის მატარებელია, არამედ ამ გამოსახულებებში ჩადებულია შინაარსი, რომელიც დაკავშირებულია ძველი კოლხეთის იდეოლოგიურ შეხედულებასთან. თევზების გამოსახულებებს საკულტო დანიშნულება ჰქონდათ, ანდა რაღაც ზოგადი იდეის ატრიბუციის მატარებელი იყო, რაზეც უნდა მიუთითებდეს კომპოზიციებში სხვადასხვა ცხოველის (ირმის, მგელ-ძაღლის) გამოსახულებებთან კავშირში თევზის გამოსახულების გრაფირებაც.

კოლხური კულტურის მატარებელი ქართველი ტომების წარმოდგენით ნაყოფიერების იდეის შემადგენელ ნაწილს წყლის სტიქიონიც წარმოადგენდა, რაც სხვა გამოსახულებაში ვლინდება. აღსანიშნავია, რომ მგელ-ძაღლები განასახიერებენ წყლის სტიქიონსაც, რაზეც აშკარად მიუთითებს როგორც კოლხური ცულების, ისე ბრინჯაოს სარტყლების მგელ-ძაღლების გამოსახვა, არა მგლის ან ძაღლის თათებით, არამედ თევზის კუდის ფარფლისებრად. ამავე გარემოებას ხაზს უსვამს აგრეთვე მათთან კავშირში თევზის გამოსახვაც.

ამრიგად, თევზები ნაყოფიერებისა და მინათმოქმედების იდეას ანსახიერებენ და წყლის სტიქიონის სიმბოლოებადაც გვევლინებიან. ამით ხაზს უსვამენ ნაყოფიერებისა და მინათმოქმედების კულტის არა მარტო მინიერ, არამედ წყლის ბუნებასაც.

ზოომორფული პლასტიკის თემების მრავალფეროვნება საშუალებას გვაძლევს, ვიმსჯელოთ კოლხეთის პლასტიკურ ხელოვნებაში ერთგვაროვანი სტილისტურ-ტექნოლოგიური სქემებისა და ხერხების არსებობაზე, რაც გარკვეულ ტერიტორიასა და დროის გარკვეულ პერიოდში ამ პროცესის ავტოქტონურობას (და შესაძლოა, მის მართვალობას) ადასტურებს.

თემატიკის თვალსაზრისით ერთფიგურიანი ზოომორფული პლასტიკური ფორმები შეიძლება დავეყოთ ბიოლოგიურ სახეობათა ორ ჯგუფად: „შინაური“ და „გარეული“ ცხოველები. პირველ ჯგუფს მიუკუთვნება ხარი, ცხვარი; მეორეს - ძუ ლომი, „ფატასტიკური ცხოველი“, ტახი, თევზი.

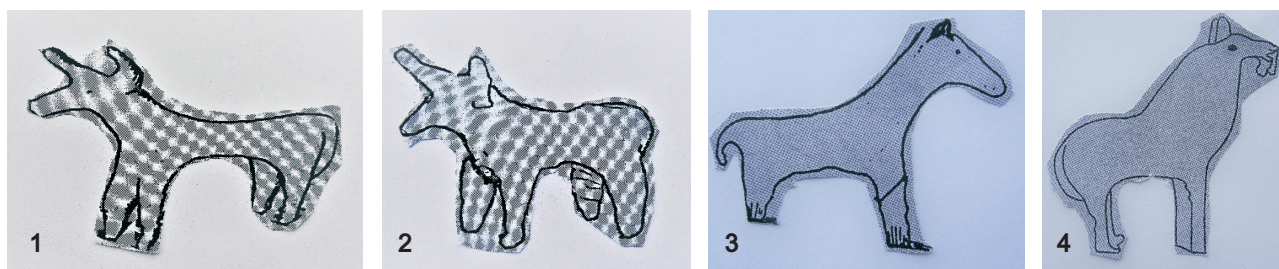
ზოომორფული პლასტიკის ნიმუშთა განსხვა-

ვებულობა ანიჭებს გამოსახულებას იმ რელიგიურ არსს, უფრო ზუსტად, წარმოდგენს იმ რელიგიურ ატრიბუტს - რელიგიური ფუნქციის ნიშანს, რომლის ხაზგასმით ან უტყირებით ოსტატი ქმნის თაყვანისცემის ობიექტს, რომელიც შეესაბამება კონკრეტულ ისტორიულ ეტაპზე დამკვიდრებულ რელიგიურ წარმოდგენებს.

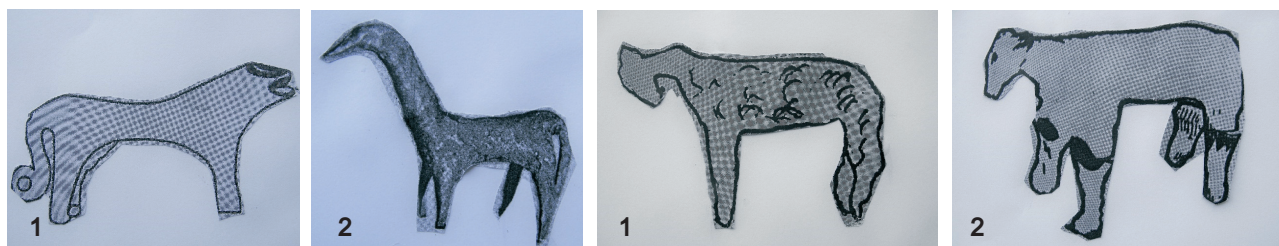
ზოომორფული ქანდაკებები, მათი ფუნქციის მიხედვით დავაჯგუფებულია დამოუკიდებელ და დამოკიდებულ პლასტიკურ ერთეულებად. დამოუკიდებელ ზოომორფულ პლასტიკურ ერთეულებში შესაძლებელია აგრეთვე განვითარების სამი სტადიის გამოყოფა:

პირველი სტადია- ადრეული, ამ ეტაპზე სახე იქმნება დიფერენცირებული მოცულობითი ფორმების საშუალებით (ე. ი. ქანდაკება იკრიფება ნაწილებისაგან), სადაც გამოსახულების აღქმაში წამყვანი როლი ეკუთვნის ე. წ. იკონოგრაფიულ ელემენტებს. მეორე სტადია-შუალედური მხატვრული-სადაც სახე არ იქმნება როგორც მთლიანი, „მხატვრული“ გამოსახულება. ტანის შესრულების მეთოდისა და კიდურების შემაერთებელი ფორმის მოხაზულობის მიხედვით მხატვრული სტადიის ნაკეთობებში შეიძლება გამოვყოთ ორი ჯგუფი: პირველ ჯგუფში გაერთიანებულია გამოსახულებები ელიფსოიდური, მეორეში კი ილუზორული მართკუთხედის შემაერთებელი ფორმებით. მესამე სტადია- გვიანი სტადია. მასში გაერთიანებულია ერთეულები, რომელთა სახეები გაიგება, როგორც კომპაქტური პლასტიკური სხეული აბსტრაგირებული ტანით. ამ ეტაპზე ქანდაკების სტატიკური არქიტექტონიკის დარღვევის საშუალებით სახე იძენს იმპულსურობას, რიგ შემთხვევებში კი - ექსპრესიურობასაც. ზოომორფული გამოსახულებების სტილის განვითარების სტადიების გამოყოფა მოხდა შესრულების ზოგადი მანერითა და შერჩეული ელემენტების პლასტიკური ფორმების თანაფარდობით.

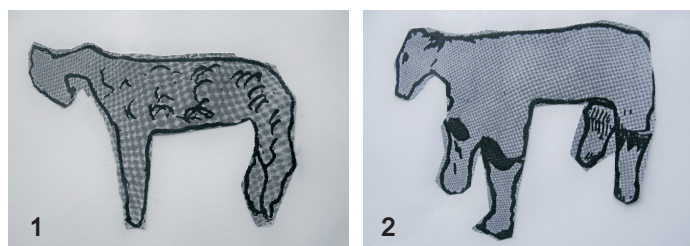
ამავე დროს, აღსანიშნავია, რომ ზოომორფულ პლასტიკას გააჩნია უფრო ღრმა ტრადიციები და მიუხედავად მისი რელიგიური არსისა, მას დაქვემდებარებული მდგომარეობა უკავია ანთროპომორფული პერსონაჟის მიმართ, ან მის იკონოსტას წარმოდგენს. ამრიგად, გაღმერთება ხდება ცხოველის არა რომელიმე სახეობის, არამედ ანთროპომორფული არსებული კონკრეტული ფუნქციისა ცხოველის სახით. სწორედ ამ ისტორიულ პერიოდს უნდა მივაკუთვნოთ მითოლოგიის ჩასახვა-ჩამოყალიბება, სადაც წამყვანია ანთროპომორფული ლეთაება. კოლხეთის მეტალოპლასტიკისათვის ჩვენს მიერ დადგენილ „ეტაპობრიობას“ შეიძლება ჰქონდეს რამდენიმე ახსნა: პირველ რიგში-ქრონოლოგიური (განსხვავება დროში); მეორე-რელიგიური წარმოდგენების ტრანსფორმაცია.

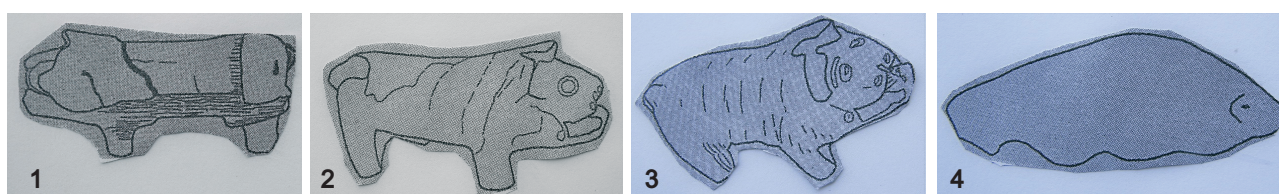
სურ. 1 ხარ-ჯიხვის მინიატურული ბრინჯაოს ფიგურები სამარხეული ინვენტარიდან (1-3).
ხარის ბრინჯაოს ფიგურა (4);

სურ. 2 ძუ ლომის მინიატურული ბრინჯაოს
ქანდაკება (1), ფანტასტიკური ცხოველის
გამოსახულება (2).

სურ. 3. ცხვრების ბრინჯაოს ქანდაკებები(1-2)

სურ.4. ტახის ბრინჯაოს მინიატურული ქანდაკება(1-3), თევზის ბრინჯაოს ფიგურა(4).

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ელიავა გ 1980: გეგეჭკორის მხარეთმცოდნეობის მუზეუმის არქეოლოგიური მასალა, ძეგლი მეგობარი, N 53, თბილისი, გვ. 38- 43;
2. ელიავა გ 1987: პეტრეს ნაკარუს არქეოლოგიური მასალა, თბილისი; 1987;
3. ელიავა გ 2017: პეტრეს ნაკარუს არქეოლოგიური მასალა, მარტვილის მხარეთმცოდნეობის მუზეუმის შრომები I, თბილისი, გვ.41-100;
4. სულავა ნ; ქორიძე ი.2017: მუხურჩას (პეტრეს ნაკარუს) სამაროვანი მარტვილის მხარეთმცოდნეობის მუზეუმში. მარტვილის მხარეთმცოდნეობის მუზეუმის შრომები I თბილისი, გვ.38-40;
5. Гогадзе Э. 1984: К вопросу о хронологии и периодизации памятников Колхидской культуры (по материалам Носири-Мухурчи), ГМГ. ВЕСТНИК, XXVII-в Тбилиси, 28-54